

EUGEN HUZUM

În afara eticii?

Filosofia politică și principiile morale

INSTITUTUL EUROPEAN
2016

Cuprins

Cuvânt înainte / 9

Precizări și justificări terminologice / 15

Despre moralismul realismului radical / 53

Despre realismul moderat / 79

Despre justificarea moralismului / 107

Despre obiecțiile realiste împotriva moralismului / 139

Cuvânt de încheiere / 159

Referințe bibliografice / 167

Indice de autori / 185

Indice de concepte fundamentale / 191

Abstract / 199

Résumé / 201

Precizări și justificări terminologice

Așa cum am spus, subiectul cărții este reprezentat de principalele teze metodologice sprijinite de realiștii din filosofia politică. Ca atare, principalul meu punct de interes va fi constituit de moralism și realism ca doctrine sau teze referitoare la metodologia adecvată de argumentare a filosofiei politice. Nu voi face referire la alte tipuri de moralism – spre exemplu, la moralismul ca teorie potrivit căreia exigențele principiilor și valorilor morale reprezintă exigențe absolute (și criterii absolute de evaluare) pentru comportamentul politic¹ – decât în măsura

¹ Moralismul în evaluarea comportamentului politic este criticat, pe bună dreptate, de Mark Philp, spre exemplu, în *Political Conduct* (Harvard University Press, Cambridge, 2007), „Political Theory and the Evaluation of Political Conduct”, în *Social Theory and Practice* 34, 3 (2008), pp. 389-410) sau „What Is to Be Done? Political Theory and Political Realism”, în *European Journal of Political Theory* 9, 4 (2010), pp. 466-484. În *Messy Morality. The Challenge of Politics* (Clarendon Press, Oxford, 2008), C.A.J. Coady a realizat, de asemenea, o critică excelentă a acestui tip de moralism și a altor forme de absolutism moral în analiza performanțelor (sau/și în discursurile) oamenilor politici. Cred că merită să menționez, de asemenea, că îmbrățișez pe deplin și ideea că moralismul ca absolutism moral este un viciu – după cum s-a argumentat pe larg, spre exemplu, în C.A.J. Coady, (ed.), *What's Wrong with Moralism* (Blackwell, Malden, 2006) sau Craig Taylor, *Moralism: A Study of a*

în care referirea la aceste tipuri de moralism va fi cerută de argumentarea cu privire la moralism și realism ca teze metodologice. Același lucru este valabil în cazul realismului. Realismul ca anti-utopianism sau anti-idealism² sau realismul ca metodă de interpretare a lucrărilor de teorie politică³ se află în afara ariei de interes a cărții.

Prin „moralism” voi desemna, așadar, cu preponderență, 1) teza că filosofia este o ramură a eticii și 2) teza că întemeierea morală sau recursul la principii (și/sau convingeri ori intuiții) morale în argumentarea din filosofia politică sunt practici legitime, fie că este vorba despre argumentarea pentru (sau împotriva) unor concepții referitoare la specificarea adecvată a conținutului anumitor valori sociale și politice fundamentale (precum libertatea, dreptatea sau legitimitatea), fie despre argumentarea pentru (sau împotriva) anumitor reguli sau idealuri de organizare politică (politicile multiculturaliste vs. politicile asimilaționiste, politica recunoașterii vs. politica toleranței diferenței culturale, politicile redistributive, politicile de gen, poli-

Vice (Acumen, Durham, 2012) – și atunci când se manifestă în afara sau cu privire la alte aspecte decât cele ce țin de sfera politică.

² Excelent prezentat și analizat, spre exemplu, în Federico Zuolo, „Realism and Idealism”, în *A Companion to Political Philosophy. Methods, Tools, Topics*, (ed.) Antonella Besussi (Ashgate, Aldershot, 2012), pp. 65-75 sau Andrea Sangiovanni, „Normative Political Theory: A Flight from Reality?” în *Political Thought and International Relations: Variations on a Realist Theme*, (ed.) Duncan Bell (Oxford University Press, Oxford, 2009), pp. 219-239.

³ Am în vedere aici „realismul interpretativ” propus recent de Michael Freedman, în „Interpretative Realism and Prescriptive Realism”, în *Journal of Political Ideologies* 17, 1 (2012), pp. 1-11 sau *The Political Theory of Political Thinking. The Anatomy of a Practice* (Oxford University Press, Oxford, 2013).

ticile anti-discriminare, respectiv statul minimal, statul bunăstării, democrația bazată pe proprietate⁴ etc.). De asemenea, prin „moralism” voi desemna și 3) practica, atât de uzuală printre filosofii politici, a întemeierii sau justificării morale a celor trei tipuri de concepții menționate (specificarea conținutului uneia sau alteia dintre valorile sociale și politice fundamentale, argumentarea cu privire la cel mai adecvat ideal de organizare politică și argumentarea referitoare la regulile de organizare socială (i.e., politicile, instituțiile, procedurile, aranjamentele sociale etc.) dezirabile „aici și acum”, în condițiile non-ideale pe care ni le oferă societățile și lumea în care trăim)⁵. Atunci când va fi cazul, voi utiliza termenul „moralism

⁴ Prin „democrația bazată pe proprietate” (*property owning democracy*), mă refer, desigur, la idealul de organizare politică (și economică) pentru care a argumentat Rawls (în special în *A Theory of Justice. Revised Edition* (Belknap Press, Cambridge, 1999) sau în *Justice as Fairness: A Restatement* (Belknap Press, Cambridge, 2001) și – pe urmele sale – rawlsieni precum Martin O’Neill, Alan Thomas sau Thad Williamson (spre exemplu, în Martin O’Neill și Thad Williamson, (ed.), în *Property-Owning Democracy: Rawls and Beyond* (Wiley-Blackwell, Chichester, 2012) sau Alan Thomas, „Rawls, Adam Smith, and an Argument From Complexity To Property-Owning Democracy”, în *The Good Society* 21, 1 (2012), pp. 4-20).

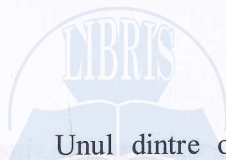
⁵ Specificarea conținutului uneia sau alteia dintre valorile sociale și politice fundamentale și argumentarea pentru (sau împotriva) anumitor reguli sau idealuri de organizare politică sunt, sper că veți fi de acord, nu doar activitățile în care sunt angajați cu prioritate filosofii politici „moralisti”, ci și principalele activități în care ei apelează de obicei la argumentarea morală. Țin să menționez că, făcând această observație, nu vreau să sugerez și că acestea sunt singurele activități în care este dezirabil să fie angajați filosofii politici (sau că nu este posibil ca apelul la argumentarea morală să se dovedească a fi o

pur” pentru a mă referi la argumentarea pe baze exclusiv morale pentru sau împotriva unei teorii politice și termenul „moralism pluralist” – recunosc, termenul nu este unul prea inspirat – pentru argumentarea în favoarea sau împotriva unei teorii politice și pe alte temeuri decât cele morale. În sfârșit, tot cu privire la moralism, voi utiliza, de asemenea, termenul „moralism universalist”, pentru concepțiile politice moraliste considerate de autorii lor ca având „aplicabilitate” (i.e., valabilitate) universală⁶, și termenul „moralism parohialist”, pentru concepțiile moraliste apărute doar în cazul societăților libere, de tip democratic⁷.

strategie adecvată și în cazul altor tipuri de concepții politice). Dar, dat fiind că acestea sunt activitățile în care „moralistii” sunt angajați cu prioritate, mi se pare rezonabil să restrâng sfera de „aplicabilitate” a moralismului la argumentarea pentru concepțiile referitoare la specificarea adecvată a conținutului anumitor valori sociale și politice fundamentale și concepțiile despre regulile sau idealul adecvat de organizare politică.

⁶ Precum concepția capabilistă despre exigențele minimale ale dreptății sociale pentru care a argumentat, în numele idealului unei vieți umane demne, Martha Nussbaum (Martha Nussbaum, *Frontiers of Justice: Disability, Nationality, Species Membership* (Harvard University Press, Cambridge, 2006, p. 75) sau idealul liberal susținut de Ronald Dworkin (vezi, spre exemplu, Ronald Dworkin, „How Universal Is Liberalism?”, 2012, Ralf Dahrendorf Memorial Lecture, University of Oxford, <https://podcasts.ox.ac.uk/how-universal-liberalism>).

⁷ După cum stau lucrurile, spre exemplu, în cazul concepției liberale despre dreptate apărute de Rawls în *A Theory, Justice as Fairness* sau *Political Liberalism* (Columbia University Press, New York, 1996).

Unul dintre obiectivele mele este acela de a pleda pentru primul tip de moralism pe baza argumentării pentru moralismul ca teză despre justificarea apelului la principii (și/sau valori, convingeri ori intuiții) morale în filosofia politică. De altfel, nu cred că spun nimic surprinzător – cel puțin pentru moralisti – dacă afirm că la baza convingerii că filosofia este o branșă a eticii se află și s-a aflat întotdeauna și convingerea că ea este îndreptățită (dacă nu chiar obligată) să se servească de argumentarea morală.

O posibilă întrebare referitoare la politica mea terminologică este următoarea: de ce nu folosesc termenii „moralism pur”, respectiv „moralism pluralist”, și pentru a desemna, spre exemplu, concepția că argumentarea morală este singurul tip de argumentare acceptabil în filosofia politică, respectiv concepția că filosofia politică este îndreptățită și trebuie să recurgă și la alte argumente decât cele morale? Răspunsul la această întrebare este, în esență, următorul: nu cunosc niciun filosof politic care să fi susținut explicit sau măcar să fi sugerat o poziție metodologică atât de restrictivă și implauzibilă precum aceea că argumentarea morală este singurul tip de argumentare legitim în filosofia politică. Unul dintre puținii autori despre care mă gândesc că ar fi posibil să fie asociat unei astfel de concepții este G. A. Cohen. Asocierea lui Cohen cu o astfel de poziție ar fi, însă, negreșit, o uriașă nedreptate. E adevărat, Cohen este unul dintre filosofi politici care a argumentat pentru celebra sa concepție a dreptății sociale, egalitatea accesului la avantaje⁸, exclusiv în termeni morali. Argumentarea sa pentru socialism ca

⁸ Am discutat această concepție în „Egalitarianismul”, în *Teorii și ideologii politice*, (coord.) Eugen Huzum (Editura Institutul European, Iași, 2013), pp. 65-71.